

Korte mededelingen

Het rolrond vliegend hert, *Sinodendron cylindricum* (Coleoptera: Lucanidae), gevonden op Terschelling

Er komen in Nederland vier soorten vliegende herten voor, namelijk vliegend hert, *Lucanus cervus* (Linnaeus), klein vliegend hert *Dorcus parallelepipedus* (Linnaeus), blauw vliegend hert *Platycerus caraboides* (Linnaeus) en rolrond vliegend hert *Sinodendron cylindricum* (Linnaeus) (figuur 1). Van deze vliegende herten is *S. cylindricum* de meest zeldzame. Het voorkomen van deze soort was tot voor kort uitsluitend bekend van het zuiden van Limburg, maar tijdens de zomervergadering van de Nederlandse Entomologische Vereniging van 2001 in de provincie Groningen werd deze soort voor het eerst buiten Limburg aangetroffen. Er is toen een groot aantal exemplaren gevonden op drie locaties nabij Ter Apel (Cuppen *et al.* 2002). De soort is in Nederland weliswaar zeer zeldzaam maar komt in een groot deel van Europa voor, van Spanje en het zuiden van Italië tot in Scandinavië en van Engeland tot aan West-Siberië (Brechtel 2002). In Duitsland komt hij voor in alle deelstaten (Köhler & Klausnitzer 1998), dus ook in het aan Groningen grenzende Weser-Emsgebied. De vondsten in Groningen waren voor Nederlandse begrippen misschien opzienbarend te noemen, maar in Europese context dus niet echt bijzonder.

Figuur 1. Rolrond vliegend hert, *Sinodendron cylindricum*, mannetje. Foto: Theodoor Heijerman *Cylindrical lucanus*, *Sinodendron cylindricum*, male.

Op 21 oktober 2005 was ik op het strand van Terschelling op zoek naar *Pselactus spadix* (Herbst), een snuitkeversoort die leeft in dood hout en wel kan worden aangetroffen in stukken hout die uit zee zijn aangespoeld (Morris 2002, eigen waarnemingen). Inspectie van aangespoelde stukken dood hout leverde die dag jammer genoeg niets op, maar op de valreep vond ik een klein stukje hout waarin vraatgangen te herkennen waren. Dit stukje hout heb ik mee naar huis genomen alwaar ik het heb verbrokkeld: helaas zijn geen snuitkevers aangetroffen. De resten van het hout stopte ik in

een plastic zak in de hoop dat er later toch nog kevers uit tevoorschijn zouden komen. Bij inspectie van de inhoud van de zak in december 2005 vond ik tot mijn grote verbazing twee (dode) exemplaren van *S. cylindricum*, een ♂ en een ♀.

De vindplaats van het hout betrof het strand ten oosten van Midsland aan Zee (Amersfoortcoördinaten 149-602); het lag een tiental meters van de zeereep verwijderd. De foto van figuur 2 is genomen vanaf de plek waar het hout lag. De afmeting van het stukje hout bedroeg circa 15 x 6 x 3 cm en het drooggewicht was 85 gram. De houtsoort kon niet meer achterhaald worden.

Mijn hypothese is dat het stuk hout waarin eieren, of waarschijnlijker larven of eventueel poppen, van *S. cylindricum* aanwezig waren, ergens in Duitsland in het water van de Rijn moet zijn terecht gekomen. Het hout is via de Rijn naar de Noordzee gedreven en door de vloedstroom vervolgens langs de kust naar het noorden van Nederland vervoerd, alwaar het is aangespoeld op de kust van Terschelling. Een alternatief zou nog kunnen zijn dat het hout afkomstig is uit Frankrijk of België (of Zuid-Limburg?) en via de Maas in de Noordzee terecht gekomen is.

De ontwikkelingsduur van *S. cylindricum* bedraagt drie jaar (Klausnitzer 1995, geciteerd in Brechtel 2002), hoewel Horion (1958) melding maakt van een tweejarige cyclus. De larve overwintert tweemaal en verpopt begin augustus van het derde jaar. De kever komt dan in september of oktober uit de pop maar overwintert in de poppenwieg, om in het

volgende voorjaar te voorschijn te komen. Toen ik het stuk hout op het strand aantrof moeten er dus poppen of jonge imago's in hebben gezeten. Omdat het hout binnenshuis bewaard is zijn de kevers al in december tevoorschijn gekomen.

De grote vraag is natuurlijk of de soort zich op Terschelling had kunnen vestigen indien de kevers op het eiland uit het hout gekropen zouden zijn. Aan de beschikbaarheid van de voedselplant (broedboom) zou het niet gelegen hebben: Klausnitzer & Krell (1996) noemen als voedselplanten beuk (*Fagus spec.*), eik (*Quercus spec.*), berk (*Betula spec.*), els (*Alnus spec.*), haagbeuk (*Carpinus spec.*), populier (*Populus spec.*), wilg (*Salix spec.*), linde (*Tilia spec.*), esdoorn (*Acer spec.*), paardekastanje (*Aesculus spec.*), es (*Fraxinus spec.*), lijsterbes (*Sorbus spec.*), appel (*Malus spec.*), kers (*Cerasus spec.*), peer (*Pyrus spec.*), pruim (*Prunus spec.*) en zelfs spar (*Picea spec.*). Van der Meijden *et al.* (1989) geven van een aantal van deze taxa een verspreidingskaart en het overgrote deel van deze soorten komt ook op Terschelling voor. Komt het habitat van deze soort wel op Terschelling voor? Volgens de literatuur (Klausnitzer & Krell 1996, Brechtel 2002) leven de larven van *S. cylindricum* in vermolmd hout. Ze ontwikkelen zich in afgestorven en door schimmels aangetaste stammen en stronken van loofhout, maar bijvoorbeeld ook in houten paaltjes die gebruikt worden om wegkanten en taluds te verstevigen. Als betrokken schimmels worden genoemd platte tonder-

zwam (*Ganoderma lipsiense*), echte tonderzwam (*Fomes fo-mentarius*) en eikenvuurzwam (*Phellinus robustus*) (Scherf 1985, geciteerd in Brechtel 2002). De eikenvuurzwam is in Nederland zeer zeldzaam, staat zelfs op de Rode Lijst (Arnolds & Van Ommering 1996) en komt niet op Terschelling voor. De echte tonderzwam is een tamelijk algemene soort, maar komt op de Waddeneilanden alleen op Schiermonnikoog voor. De platte tonderzwam is zeer algemeen in heel Nederland, bekend van alle Waddeneilanden en wordt in Nederland met name gemeld van populier, beuk en eik (Nauta & Velling 1995). *Sinodendron cylindricum* zou vooral voorkomen in loof- en gemengde bossen, met veel beuken, maar ook genoemd worden bosranden, boomgaarden met oude vruchtbomen, lanen en struikgewas. De soort geeft volgens sommige auteurs de voorkeur aan oude, oorspronkelijke bosgebieden, terwijl andere auteurs melding maken van het voorkomen in knotwilgen, laanbomen, oude vruchtbomen en solitaire stadsbomen. Hoe het ook zij, zowel de voedselplanten, het habitat als de biotoop van deze soort lijken zeker voorhanden op Terschelling, alsook op de andere Waddeneilanden. Gezien het voorkomen van deze soort in vrijwel heel Europa lijkt ook het klimaat niet de beperkende factor. Hoewel bekend is dat de kevers, net als andere vertegenwoordigers van de Lucanidae, 's avonds vliegen (Horion 1958), lijkt het er toch op dat het verspreidingsvermogen hier de beperkende factor zal zijn. Mogelijk heb ik met het meenemen van dit kleine stukje hout iets moois in de kiem gesmoord.

Figuur 2. Strand ten oosten van Midsland aan Zee. Foto: Theodoor Heijerman
Beach east of Midsland aan Zee, Terschelling, Friesland.

Morris MG 2002. True weevils (Part I) Coleoptera: Curculionidae (Subfamilies Raymondionyminae to Smicronychinae). Handbooks for the Identification of British Insects 5, part 17b. Royal Entomological Society of London.
Nauta MM & Vellinga EC 1995. Atlas van Nederlandse paddestoelen. Balkema.

Theodoor Heijerman
Universiteit Wageningen, Leerstoelgroep Biosystematiek
Sectie Diertaxonomie
Generaal Foulkesweg 37
6703 BL Wageningen
theodoor.heijerman@wur.nl

Literatuur

- Arnolds EJM & Ommering G van 1996. Bedreigde en kwetsbare paddestoelen in Nederland. Toelichting op de Rode Lijst. IKC Natuurbeheer.
- Brechtel F 2002. Die Pracht- und Hirschkäfer Baden-Württembergs. Ulmer.
- Cuppen JGM, Vorst O, Heijerman T, Drost MPB, Huijbregts J, Sande C van de, Tiemersma S, Teunissen APJA, Winkelman JK, Boer P, Aukema B & Krikken J 2002. Entomofauna van Westerwolde. Verslag van de 156e zomerbijeenkomst te Ter Apel. Coleoptera – kevers. Entomologische Berichten 62: 111-120.
- Horion A 1958. Faunistik der mitteleuropäischen Käfer. Band VI: Lamellicornia (Scarabaeidae – Lucanidae). Überlingen.
- Klausnitzer B & Krell FT 1996. 30. Familie: Lucanidae. In: Die Käfer Mitteleuropas, Larven 3 (Klausnitzer ed): 15-27. Goecke & Evers.
- Köhler F & Klausnitzer B 1998. Verzeichnis der Käfer Deutschlands. Entomologische Nachrichten und Berichte (Dresden), Beiheft 4: 1-185.
- Meijden R van der, Plate CL, Weeda EJ, met medewerking Van RWJM van der Ham *et al.* 1989. Atlas van de Nederlandse Flora 3: Minder zeldzame en algemene soorten. Onderzoeksinstituut Rijksherbarium/Hortus Botanicus & Centraal Bureau voor de Statistiek.

Summary

Sinodendron cylindricum (Coleoptera: Lucanidae) found on Terschelling, The Netherlands

From a small piece of driftwood collected on the beach of the island of Terschelling, one of the Frisian Islands, in October 2005, two specimens of *Sinodendron cylindricum* appeared. This is a remarkable find, since up till now this species was only known from the most southern part of Limburg, and since 2002 also from three localities in the eastern part of the province of Groningen. The author hypothesizes that the wood floated down German, Dutch or even French rivers and floated all the way to the Wadden Sea islands, where it washed ashore. It is discussed whether the species might have been able to establish on Terschelling, were these specimens not taken away from the island.